

Till konstitutionsutskottet

Inledning

Konstitutionsutskottet har i ett beslut den 3 februari 1998 berett justitieutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1997/98:43 Tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden – barnpornografifrågan m.m. i de delar som berör barnpornografi jämte de motioner som väckts i ärendet.

Vidare har justitieutskottet beslutat avge yttrande över två motionsyrkanden rörande jury i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål och som avser ändringar i rättegångsbalken.

Utskottet

Yttrandets omfattning

Justitieutskottets beredningsområde omfattar, såvitt här är av intresse, straff- och processrättsliga frågor. Regleringen sker i första hand i brottsbalken och i rättegångsbalken. Vidare bereder utskottet ärenden som rör bl.a. polisväsendet.

I detta yttrande behandlar utskottet frågor som aktualiserats i propositionen jämte motioner och som tillhör utskottets beredningsområde. En förteckning över de motionsyrkanden som behandlas återfinns i en bilaga till yttrandet. Det bör också redan här understrykas att utskottet inte har att ta ställning till den centrala frågan om barnpornografibrottet bör utmönstras ur tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

Barnpornografibrottet

Bakgrund

Enligt bestämmelsen om barnpornografibrott i 16 kap. 10 a § brottsbalken skall den dömas för barnpornografibrott som skildrar barn i pornografisk bild med uppsåt att bilden sprids eller som sprider sådan bild av barn om inte åtgärden med hänsyn till omständigheterna är försvarlig. Straffet är böter eller fängelse i högst två år.

Kriminaliseringen omfattar alla slags pornografiska bilder av barn, såväl fotografier som t.ex. teckningar.

Barnpornografibrottet infördes år 1980 (prop. 1978/79:179, bet. KU33, rskr. 317). Som motiv för kriminaliseringen anfördes bl.a. den integritets-skada som kan uppkomma när barn medverkar vid tillkomsten av pornografiska alster. Departementschefen anförde (prop. s. 8) att de barn som medverkar normalt inte kan bedöma innebörden i och konsekvenserna av sin medverkan. Han ansåg vidare att man inte kan bortse från de skadeverkningar som kan drabba dessa barns syn på sexualiteten. Ett ytterligare motiv var att framställning och spridning av barnpornografiska alster är kränkande för barn över huvud taget.

I 7 kap. 4 § 12 tryckfrihetsförordningen (TF) finns en reglering som kriminaliserar skildrandet av barnpornografi också om skildrandet sker genom tryckt skrift förutsatt att spridningsuppsåt finns. Motsvarande reglering gäller också enligt 5 kap. 1 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) om gärningen begås i en film.

Enligt regeringens förslag i den nu aktuella propositionen flyttas barnpornografibrottet ut från TF:s och YGL:s tillämpningsområden och alla bestämmelser i grundlagarna som rör barnpornografi upphävs. På så sätt skall all tillämpning av grundlagarna uteslutas när det gäller barnpornografiska bilder, oavsett i vilka sammanhang det tas beaktning med dem. Regler om barnpornografi kommer enligt förslaget att finnas uteslutande i vanlig lag.

Frågan om den tryckfrihets- och yttrandefrihetsrättsliga regleringen faller som nyss nämnts utanför utskottets beredningsområde. I det följande avses med barnpornografi sådana pornografiska bilder av barn som faller under bestämmelsen i brottsbalken om barnpornografibrott.

Utvidgning av det straffbelagda området – kriminalisering av innehav m.m.

Frågan om en utvidgning av det straffbelagda området – och då särskilt innehavskriminaliseringen – har under de senaste åren varit föremål för omfattande diskussioner och beredningar. Åsikterna har främst gått isär i frågan om det är befogat att straffbelägga innehav, både med hänsyn till effektiviteten av kriminaliseringen och till de motstående tryck- och yttrandefrihetsrättsliga intressena.

Brottsbalkens bestämmelse om barnpornografibrott – 16 kap. 10 a § – utvidgas enligt regeringens förslag till att omfatta i princip all beaktning med barnpornografi, även innehav. All framställning kriminaliseras, oavsett syfte. Ett undantag görs dock för hantverksmässig framställning utan spridnings-syfte. Det gällande förbudet mot spridning kompletteras med förbud mot överlåtelse, upplåtelse eller förevisande av barnpornografi. Vidare straffbeläggs bl.a. förvärv, saluförande och förmedling av kontakt mellan köpare och säljare.

Innehavsförbudet avser samma sorts bilder som är förbjudna att framställa, sprida, överlåta m.m. Någon begränsning till bilder av verklighetstrogen karaktär görs alltså inte.

Utskottet ser med tillfredsställelse att det nu föreligger ett lagförslag som ger en heltäckande reglering mot alla former av beaktning med barnporno-

grafi och tillstyrker förslaget i princip. Härigenom får motionerna K302, K341, So674 yrkande 9 och So801 yrkande 18, i vilka efterfrågas en sådan reglering, anses tillgodosedda.

Enligt utskottets mening skall det således inte göras några särskilda avgränsningar när det gäller det slag av bilder som omfattas av innehavsförbudet. Det finns således ingen anledning att som yrkas i motion K19 yrkande 4 begränsa innehavsförbudet till verklighetstroga bilder. Tvärtom skulle ett bifall till yrkandet medföra att det grundläggande objektiva rekvisitet i 16 kap. 10 a §, nämligen ”barn i pornografisk bild”, inte kom att ha en enhetlig innebörd. Detta skulle innebära en betydande systematisk olägenhet som fick lösas genom att innehavsbrottet reglerades särskilt. Härutöver måste utskottet kraftfullt understryka att det med utgångspunkt i lagstiftningens syfte är olämpligt och inkonsekvent att en och samma barnpornografiska bild i vissa fall skulle falla inom och i vissa fall utanför det straffbara området i brottsbalken. Utskottet avstyrker alltså bifall till motion K19 i denna del.

Ett effektivt förbud mot all befattning med barnpornografiskt material förutsätter enligt utskottets mening att motsvarande förbud kommer att gälla de medier som i dag omfattas av TF och YGL. Det faller emellertid utanför utskottets beredningsområde att ta ställning till hur detta bäst skall kunna lösas.

Undantag från det annars straffbara området

I dag är inte varje skildring av barn i pornografisk bild eller spridning av sådan bild straffbar. Undantag görs för det fall att gärningen med hänsyn till omständigheterna är *försvarlig*. Frågan om gärningen är försvarlig skall, enligt vad som framgår av förarbetena, avgöras mot bakgrund av syftet med framställningen och det sammanhang i vilket den förekommer (prop. 1978/79:179 s. 9). Hänsyn till konstnärliga intressen, allvarligt syftande nyhetsförmedling och vetenskapligt arbete anføres i motiven som exempel på fall där ett spridande kan vara försvarligt. För att en sådan bedömning skall komma i fråga skall bilden dock ingå som ett naturligt och befogat led i det sammanhang där den förekommer.

Bilder som har spritts under försvarliga omständigheter är inte utan vidare möjliga att sprida vidare under åberopande av försvarlighetsrekvisitet. En skildring som av konstnärliga skäl ansetts vara försvarlig torde emellertid i princip behålla denna karaktär oavsett i vilka senare sammanhang den kan förekomma.

Att behålla försvarlighetsrekvisitet trots den omfattande utvidgningen av det straffbara området framstår enligt regeringen som mindre tilltalande. I bestämmelsen om barnpornografibrott införs enligt regeringens förslag i stället en regel som innebär att en gärning inte skall utgöra brott om särskilda omständigheter gör att *gärningen måste anses uppenbart befogad*.

I motionerna K18 (m), K19 (kd), K 20 (v) samt K21 och K22 (båda fp) yrkas att försvarlighetsrekvisitet skall behållas. Som skäl för detta framförs sammanfattningsvis att det av regeringen föreslagna undantaget från det straffbara området blir för snävt varigenom seriös nyhetsförmedling, forsk-

ning och opinionsbildning kommer att hämmas. Detta kommer i sin tur att vara till nackdel för bekämpningen av förekomsten av barnpornografi.

Utskottet har nu ställt sig bakom en avsevärd utvidgning av det kriminaliserade området. Detta talar i sig för att utrymmet för andra än de som i sin myndighetsutövning har att ta befattning med barnpornografiskt material i fortsättningen bör vara betydligt mindre än det är i dag. Vidare måste man beakta att de bevekelsegrunder som ligger bakom den utvidgade kriminaliseringen bör få genomslag fullt ut. Ur det enskilda barnets perspektiv är det lika kränkande oavsett i vilket medium en bild eller film förekommer och om bilden publiceras i opinionsbildande syfte eller inte. En försvarlig spridning kränker alltså barnet lika mycket som en oförsvarlig. Till detta måste läggas att risken för oförsvarlig vidare spridning är uppenbar. Slutligen finns det enligt utskottet skäl att fråga sig om det är en rimlig avvägning att göra ett generellt undantag för sådan befattning som kan sägas vara betingad av seriösa och allmänt lovvärda syften när det är fråga om en så långtgående kriminalisering som nu är fallet. Om i princip all befattning med barnpornografi således blir kriminaliserad måste detta få genomslag även på de seriösa områdena. Annars riskerar man att lagstiftningen uppfattas som att den ger dubbla signaler och att respekten för straffbudet i övrigt undergrävs. Att behålla försvarlighetsrekvisitet trots den omfattande utvidningen av det straffbara området framstår enligt utskottet därför som mindre tilltalande.

Det finns enligt regeringen situationer där befattning med barnpornografi kan framstå som befogad. De fall som regeringen avser är de där syftet med gärningen är skyddsvärt, konkret och specifikt och omständigheterna är sådana att det i princip är uteslutet att t.ex. hantera en situation utan att exempelvis inneha en viss barnpornografisk skildring. Med tanke på dessa fall bör straffstadgandet om barnpornografibrott enligt regeringen föras med en regel som innebär att i särskilda fall en gärning inte skall föranleda straff. Även om det främst är hänsynen till massmediernas och frivilligorganisationernas arbete som man har i åtanke är det enligt regeringen naturligtvis inte uteslutet att regeln kan vara tillämplig även i andra situationer där en motsvarande intressekonflikt kan uppkomma, t.ex. inom forskningen. Regeringen understryker dock att det inte är meningen att regeln skall träffa någon viss yrkesgrupp generellt sett eller någon viss situation i allmänhet, utan det krävs för strafffrihet att det i det enskilda fallet finns särskilda omständigheter som gör att gärningen måste anses uppenbart befogad (prop. s. 89 f).

Utskottet instämmer i regeringens bedömning och anser att bestämmelsen bör utformas i enlighet med förslaget i propositionen. Utskottet vill tillägga att den snäva utformningen av möjlighet till lagligt innehav inte i sig hindrar opinionsbildning och debatt. Utskottet avstyrker bifall till motionerna K18 yrkande 7, K19 yrkande 4 (delvis), K20, K21 yrkande 2 och K22 yrkande 4.

Övriga lagstiftningsfrågor rörande barnpornografibrottet

I regeringens förslag till ny lydelse av bestämmelsen om barnpornografibrott införs en *definition av begreppet barn* innebärande att med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.

Vad gäller *straffskalan* för barnpornografibrott införs ett ringa brott med böter eller fängelse i högst sex månader i straffskalan; normalgraden av brottet kommer endast att innehålla fängelse i straffskalan, maximum två år. Slutligen införs en särskild straffskala för grovt barnpornografibrott med en straffskala om fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte sprider barnpornografi skall enligt regeringens förslag kunna dömas för brott även när gärningen begås av oaksamhet. För detta *oaktsamhetsbrott* skall kunna dömas för ringa brott eller normalgraden av barnpornografibrott. *Försök* till uppsåtliga barnpornografibrott av normalgraden straffbeläggs och när det gäller grovt brott straffbeläggs även *förberedelse* till sådant brott.

Regeringen föreslår i propositionen att *införsel till och utförsel från Sverige av barnpornografi* skall förbjudas och att förbudet skall tas in i en särskild lag. För att förbudet skall gälla med avseende på Sveriges gräns mot annat EU-land görs vissa tillägg i den lag som reglerar Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat EU-land.

Genom en ändring av den särskilda lagen om förverkande av barnpornografi utvidgas möjligheterna till *förverkande*. Lagen kommer i praktiken att utgöra ett komplement till brottsbalkens allmänna regler om förverkande och den möjliggör förverkande av alla barnpornografiska bilder oavsett hur de påträffas.

Slutligen gör regeringen den bedömningen att s.k. *anspelningspornografi*, dvs. pornografi där vuxna modeller framställs som barn eller förses med olika attribut för att påminna om barn, inte bör omfattas av kriminaliseringen i bestämmelsen om barnpornografibrott.

Utskottet har inte något att anföra när det gäller de ovan nämnda förslagen.

Sammanfattning

Sammantaget leder regeringens förslag rörande barnpornografibrottet enligt utskottets mening till en lagstiftning som medger en mer effektiv bekämpning av förekomsten av barnpornografi. Utskottet tillstyrker propositionen i dessa delar.

Sambandet mellan barnpornografibrottet och brottet olaga våldsskildring

Som en följd av regeringens förslag om att flytta ut barnpornografibrottet från grundlagarnas tillämpningsområde kommer samtliga barnpornografibrott att handläggas av allmän åklagare och hanteras i vanlig brottmålsprocess med tillämpning av rättegångsbalkens regler. Ett problem som då uppstår gäller sådana skildringar som är barnpornografiska och som dessutom utgör sådan olaga våldsskildring som faller inom grundlagarnas tillämpningsområde. Åtal för olaga våldsskildring – på det område som omfattas av grundlagarna – skall ju alltså väckas av Justitiekanslern och hanteras enligt den särskilda rättegångsordningen för tryck- eller yttrandefrihetsmål.

I propositionen tar regeringen först upp den situationen att en och samma skildring, t.ex. en viss sekvens i ett videogram, dels är barnpornografisk dels utgör olaga våldsskildring (s. 75 f).

Regeringen framhåller att det inte vore en rimlig ordning om olika straffprocessuella regler skulle behöva tillämpas vid ingripande mot en och samma stillbild eller filmsekvens. En viss bild eller sekvens som är barnpornografisk men som också innehåller moment som kan bedömas som olaga våldsskildring måste enligt regeringen behandlas som en enhet och kunna hanteras enligt ett och samma regelsystem. Regeringen gör i sammanhanget följande bedömning.

Enligt regeringens mening är det därför naturligt att för dessa fall anlägga det synsättet att barnpornografibrottet, som inte i något fall kommer att vara straffbart som tryck- eller yttrandefrihetsbrott, som typiskt sett får anses allvarligare är olaga våldsskildring och som, enligt regeringens förslag kommer att ha ett straffmaximum som är dubbelt så högt, konsumerar brottet olaga våldsskildring. Detta innebär att våldsmomenten i skildringen – i den mån de kan omfattas av gärningsbeskrivningen för barnpornografibrottet – bör betraktas som en försvårande omständighet och bestraffas inom ramen för barnpornografibrottet.

Lagrådet har med anledning av den föreslagna lösningen anfört bl.a. följande (prop. s. 316).

Häremot kan emellertid hävdas att ett gärningspåstående som innebär att ett yttrande faller under tryckfrihetsförordningens beskrivning av brottet olaga våldsskildring, vartill yttrandefrihetsgrundlagen hänvisar, endast kan prövas i den ordning som gäller för yttrandefrihetsbrott. En säker lösning av detta problem kan emellertid inte åstadkommas utan mycket betydande ingrepp i det föreslagna systemet. Man får därför nöja sig med att överlämna problemet till rättstillämpningen.

Regeringen har med anledning av Lagrådets yttrande i denna del framhållit att gränsen för vad som kan lagföras inom ramen för barnpornografibrottet följer av brottsbeskrivningen för detta brott. Ett gärningspåstående som innefattar skildrande i bild av sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids kan enligt regeringen sålunda inte rubriceras som barnpornografibrott. En annan sak är att det inte torde möta något hinder att åberopa en viss bilds motiv eller karaktär som en försvårande omständighet vid t.ex. en gärning avseende innehav av barnpornografi.

Utgångspunkten för resonemanget är alltså att någon skildrar barn i pornografisk bild och att bilden har sådana inslag av sexuellt våld eller tvång förenat med en avsikt att bilden sprids att rekvisiten för olaga våldsskildring också är uppfyllda.

Inledningsvis konstaterar utskottet att det i den beskrivna situationen är fråga om en och samma gärning. Detta innebär bland annat att gärningen i enlighet med allmänna straffrättsliga principer skall bedömas vid *ett* tillfälle och att det inte i efterhand är möjligt för åklagaren att efter en frikännande dom i fråga om barnpornografibrott återkomma och yrka ansvar för olaga våldsskildring eller omvänt (se prop. s. 76).

Utskottet konstaterar vidare att det, då fråga är om konkurrens mellan brottsbalksbrotten barnpornografibrott respektive olaga våldsskildring,

knappast uppstår några systematiska eller andra problem. I enlighet med vad som normalt gäller har åklagaren möjlighet att utifrån samma gärningsbeskrivning yrka ansvar för barnpornografibrott alternativt olaga våldsskildring. Om båda brotten kan styrkas kommer, som regeringen anför, det lindrigare brottet olaga våldsskildring att konsumeras av det svårare brottet barnpornografibrott.

Såvitt gäller den situationen att den olaga våldsskildringen faller inom grundlagarnas tillämpningsområde blir situationen emellertid mer komplicerad. Brottsbalksbroten skall ju som tidigare framgått handläggas i den i rättegångsbalken stadgade ordningen medan det för yttrandefrihetsbrottet finns särskilda processregler som bl.a. innebär att målet kan handläggas med jury. I denna situation uppstår det alltså en konkurrens mellan de olika processrättsliga regelsystemen utöver den konkurrens som finns mellan yttrandefrihetsbrottet och brottsbalksbrottet. Samtidigt är det som nämnts en straffrättslig princip att gärningen skall bedömas vid ett och samma tillfälle; att gärningen kan bedömas antingen som brottsbalksbrott eller som yttrandefrihetsbrott gör härvidlag ingen skillnad.

Från strikt straffrättsliga utgångspunkter är det enligt utskottets mening naturligt att, i linje med vad regeringen anför, den olaga våldsskildringen också i detta fall får vika för det allvarigare brottet barnpornografibrott och att målet alltså handläggs i den i rättegångsbalken stadgade ordningen. Om man anlägger ett mer konstitutionellt synsätt och i stället utgår från grundlagarna ligger det dock måhända närmare till hands att ge de tryckfrihetsrättsliga och yttrandefrihetsrättsliga regleringarna företräde. Detta är dock en fråga som det i första hand ankommer på konstitutionsutskottet att bedöma.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på ytterligare en konsekvens av regeringens förslag som har samband med de olika processformerna.

Det kan uppkomma situationer när JK/allmän åklagare med utgångspunkt i vad han tror sig kunna styrka måste välja mellan att åtala för barnpornografibrott eller för yttrandefrihetsbrottet olaga våldsskildring. Situationen kan t.ex. vara den att det råder tveksamhet beträffande möjligheten att styrka barnpornografibrott – det kan t.ex. vara osäkert om det går att styrka att rekvisitet ”barn” är uppfyllt – medan det däremot står klart att rekvisiten för olaga våldsskildring är uppfyllda. I detta läge riskerar åklagaren om han åtalar för barnpornografibrott att hans talan ogillas och han kan då, i enlighet med vad som anförts i det föregående, inte återkomma med ett åtal för olaga våldsskildring avseende samma gärning. Det går emellertid att utforma åtalet på ett sådant sätt att frågan om barnets ålder kommer att sakna betydelse för åtalet; detta kan man göra genom att åtala för yttrandefrihetsbrottet olaga våldsskildring med dess lindrigare straffskala. Utskottet vill i sammanhanget anmärka att den föreslagna regleringen i 1 kap. 10 § TF och 1 kap. 13 § YGL inte lägger hinder i vägen för en sådan lösning.

En annan situation som rör sambandet mellan barnpornografibrottet och brottet olaga våldsskildring är den att en viss videofilm i olika sekvenser innehåller både barnpornografiska alster och olaga våldsskildringar med vuxna aktörer. Olika straffrättsliga regler kan då komma att gälla för de olika sekvenserna och olika rättegångsordningar kommer att gälla för de olika brotten (prop. s. 76 f).

I propositionen pekar regeringen på att olikheterna i straffrättsligt hänseende många gånger kan föranleda gränsdragningsfrågor, exempelvis kan straffbara försök förekomma när det gäller spridning av barnpornografi men inte när det gäller olaga våldsskildring. I likhet med regeringen anser utskottet dock inte att man här har anledning att befara några allvarigare problem i rättstillämpningen.

De praktiska olägenheterna som kan uppkomma genom att olika rättegångsordningar kommer att gälla för de båda brotten bör enligt utskottets mening kunna begränsas genom förslaget i propositionen om att ge Justitiekanslern möjlighet att i enskilda fall delegera åklagaruppgiften till allmän åklagare när det gäller bl.a. brottet olaga våldsskildring (prop. s. 126 f). Det går emellertid inte att undvika att olika rättegångsordningar kommer att gälla för de olika brotten.

Den möjlighet till gemensam handläggning av ett vanligt brottmål med ett tryck- eller yttrandefrihetsmål som öppnas i 7 kap. 7 § andra stycket lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden torde enligt utskottet – och som regeringen framhållit (prop. s. 77) – vara tillämplig i här åsyftade situationer. Den nämnda bestämmelsen innebär att ett vanligt brottmål får handläggas i samma rättegång som ett tryckfrihetsmål eller yttrandefrihetsmål i vilket talan förs om ansvar, om det på grund av samband mellan målen skulle skapa allvariga olägenheter att de handlades i skilda rättegångar. Om huvudförhandling i rättegången hålls inför jury, skall dock andra mål än tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål prövas enbart av rätten som i dessa fall består av tre lagfarna domare (7 kap. 7 § andra stycket jämfört med 9 kap. 1 § ovannämnda lag).

För det fall en gemensam handläggning inte skulle komma till stånd kommer de båda brotten att handläggas vid olika tidpunkter och i olika rättegångsordningar. Utskottet vill här peka på att bestämmelserna om sammanträffande av brott i 34 kap. brottsbalken kan vara tillämpliga, vilka bl.a. innebär att rätten kan förordna att en tidigare ådömd påföljd skall avse jämväl det andra brottet.

Mot bakgrund av att motionärerna i motion K18 (m) motsätter sig att barnpornografibrottet flyttas ut från grundlagarnas tillämpningsområde tar de avstånd från de lösningar regeringen förespråkat i propositionen såvitt avser sambandet mellan barnpornografibrott och olaga våldsskildring.

Som framgått ovan har utskottet pekat på några konsekvenser av den av regeringen föreslagna ordningen. Det skall dock också framhållas att betydelsen av här nämnda förhållanden inte bör överdrivas; det är bara om den som skall lagföras för barnpornografibrott samtidigt bär ensamansvaret för tryck- eller yttrandefrihetsbrottet olaga våldsskildring som några egentliga olägenheter uppstår. Särskilt bör nämnas att det aldrig kan bli aktuellt att bedöma innehav av barnpornografi som något annat än barnpornografibrott oavsett våldsinslag. Innehav av våldsskildringar är nämligen över huvud taget inte straffbart.

Utskottet avstyrker motion K18 yrkande 6.

I motionerna K18 (m) och K22 (fp) föreslås att en internationellt tillgänglig databank med barnpornografiska framställningar inrättas i Sverige med Rikspolisstyrelsen som huvudansvarig. Vidare föreslås att ett särskilt arkiv skall inrättas för bevarande av barnpornografiska framställningar.

Regeringen har den 18 september 1997 (dnr Ju 97/3061) beslutat att det hos Rikspolisstyrelsen skall inrättas och föras ett personregister med namnet "Digitalt referensbibliotek över barnpornografiska framställningar". Ändamålet med registret är att utföra bildanalys i brottsutredningar samt att bistå utländska brottsutredande myndigheter med uppgifter om bildanalys i brottsutredningar. Innehållet i registret skall bestå av barnpornografiska framställningar som tagits i beslag. Registret får också innehålla barnpornografiska framställningar som överlämnats av utländsk brottsutredande myndighet samt uppgifter om var framställningen tagits i beslag.

Enligt propositionen (s. 105) bedriver Rikskriminalpolisen för närvarande ett arbete med att internationellt presentera registret och de möjligheter till effektivisering i den brottsutredande verksamheten detta kan medföra. Regeringen anser det ännu vara för tidigt att dra några slutsatser om hur detta samarbete över gränserna kommer att utveckla sig, men har stora förhoppningar om att det skall visa sig vara ett mycket värdefullt redskap i kampen mot sexuella övergrepp mot barn.

I likhet med regeringen anser utskottet att det redan existerande personregistret i allt väsentligt torde motsvara de önskemål om effektivare möjligheter att komma till rätta med barnpornografin genom bl.a. internationellt samarbete som ligger bakom motionärernas förslag i denna del. Utskottet delar också regeringens bedömning att det – utöver eventuella regleringar när det gäller registerinnehåll m.m. – för närvarande inte finns skäl att vidta några ytterligare åtgärder när det gäller registrering av barnpornografiskt material. Utskottet avstyrker bifall till motionerna K18 och K22 i nu berörda delar.

Resurser till rättsväsendet för bekämpning av barnpornografi

I motion K18 (m) anförs att statsmakernas skyldighet att garantera barns behov av skydd mot sexuella övergrepp förutsätter att såväl polisen som det övriga rättsväsendet har tillräckliga resurser att avsätta till förebyggande åtgärder samt till bekämpningen av sexualbrott och andra övergrepp riktade mot barn.

Inledningsvis noterar utskottet att det merarbete som kan bli följden av de i propositionen framlagda förslagen såvitt avser barnpornografifrågan enligt regeringen torde kunna rymmas inom den vanliga verksamheten hos aktuella myndigheter; förslagen beräknas därför kunna finansieras inom ramen för befintliga medel.

Det är en uppgift för polisen att utifrån statsmakernas uttalanden om de prioriteringar som bör göras, tillämpliga straffskalor, lokala förhållanden m.m., fatta beslut om insatser mot olika slag av brottslighet. Något uttalande härutöver från riksdagens sida behöver enligt utskottets mening inte göras. Motion K18 yrkande 3 avstyrks.

Övriga ändringar i brottsbalken

I propositionen föreslås att benämningen tekniska upptagningar förs in i YGL som ett samlingsbegrepp för upptagningar som innehåller text, bild eller ljud som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel. Utskottet har inte något att erinra mot de följdändringar som med anledning härav föreslås i 16 kap. 10 b, 10 c och 12 §§ brottsbalken.

Jury i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål

I motion K23 (fp) föreslås vissa ändringar i rättegångsbalken. Sålunda föreslås att 4 kap. 13 § skall ändras så att det av lagtexten klart framgår att jäv av politisk natur faller under lagen samt att förbudet i 54 kap. 8 § om att överklaga hovrättens beslut angående jäv mot domare i tingsrätt upphävs. Yrkandena tar uteslutande sikte på jävsinvändningar mot jurymän i tryckfrihetsmål.

Motionsönskemålet har sin bakgrund i det s.k. fallet Holm där Europadomstolen fann att Sverige i ett tryckfrihetsmål kränkt artikel 6.1 i Europakonventionen om rätten till prövning av en oavhängig och opartisk domstol. En redogörelse för fallet Holm finns i propositionen (s. 129 f) och fallet diskuteras även utförligt i departementspromemorian Jurymedverkan och fallet Holm (Ds 1997:25). Regeringen kommer i propositionen bl.a. fram till att det inte behövs några lagändringar för att Sverige skall uppfylla sina konventionsåtaganden.

Utskottet, som instämmer i regeringens bedömning, konstaterar att motionsönskemålet dessutom sträcker sig längre än vad som krävs för att åstadkomma en ändring i fråga om jurymän. Utskottet vill här också erinra om att nämndemän är domare (se 4 kap. rättegångsbalken). Motionsförslaget skulle med hänsyn till att nämndemän enligt 4 kap. 7 § rättegångsbalken utses av kommunfullmäktige kunna få svåröverblickbara konsekvenser. I denna del saknas också beredningsunderlag.

Frågor av det slag som motionärerna aktualiserar skulle i och för sig kunna tas upp inom ramen för den speciella reglering som finns för processen i tryck- och yttrandefrihetsmål. Detta är emellertid något som utskottet vill avråda från med hänsyn till att utskottet som ovan framgått inte anser att något lagstiftningsbehov föreligger. En särreglering skulle inte heller vara lämplig med hänsyn till det nära sambandet med rättegångsbalkens regler.

Sammanfattningsvis anser utskottet att motion K23 yrkandena 1 och 2 bör avstyrkas.

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Birthe Sörestedt (s), Göran Magnusson (s), Sigrid Bolkeus (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Anders G Högmark (m), Siw Persson (fp), Ann-Marie Fagerström (s), Kia Andreasson (mp), Rolf Åbjörnsson (kd), Helena Frisk (s), Åke Sundqvist (m), Görel Thurdin (c), Tanja Linderborg (v) och Cinnika Beiming (s).

Avvikande meningar

1. Undantag från det annars straffbara området

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Siw Persson (fp), Rolf Åbjörnsson (kd), Åke Sundqvist (m) och Tanja Linderborg (v) anför:

För närvarande gäller att en gärning som med hänsyn till omständigheterna är försvarlig inte bedöms som barnpornografibrott även om rekvisiten i övrigt är uppfyllda. Det finns enligt vår mening starka skäl att ifrågasätta om inte det lagliga utrymmet för att inneha barnpornografi blir för snävt med den formulering som valts i propositionen, nämligen att innehavet skall vara uppenbart befogat.

Inte sällan är det medierna som genom grävande journalistik och efterforskningar kunnat nysta upp olika barnpornografihärvor. En kriminalisering av innehavet av barnpornografiskt material i kombination med ett slopande av försvarlighetsrekvisitet skulle allvarligt kunna hämma den typen av journalistik och även seriös forskning på området. Även seriöst arbetande organisationers arbete med opinionsbildning mot sexuell exploatering av barn skulle komma att hämmas. Härigenom kommer kampen mot förekomsten av barnpornografi att försvåras.

Mot den nu angivna bakgrunden anser vi att försvarlighetsrekvisitet bör behållas i brottsbalkens bestämmelse om barnpornografibrott.

Vi anser att riksdagen med anledning av motionerna K18 yrkande 7, K19 yrkande 4, K20, K21 yrkande 2 och K22 yrkande 4 bör besluta att ge 16 kap. 10 a § sista stycket sista meningen följande lydelse:

”Även i andra fall skall en gärning inte utgöra brott om gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig.”

2. Sambandet mellan barnpornografibrott och brottet olaga våldsskildring

1997/98:JuU5y

Gun Hellsvik, Anders G Högmark och Åke Sundqvist (alla m) anför:

Regeringens förslag till hur man skall lösa de problem som uppstår när en bild innehåller såväl ett barnpornografibrott som yttrandefrihetsbrottet olaga våldsskildring är enligt vår mening långt ifrån övertygande. Som anføres i motion K18 yrkande 6 tar vi avstånd från förslaget, som väl illustrerar vilka praktiska olägenheter och svåröverblickbara konsekvenser regeringens förslag om att flytta ut barnpornografibrottet ur grundlagarna medför. Enligt vår mening är frågorna otillräckligt utredda. Ett bifall till regeringens förslag om att utmönstra barnpornografibrottet ur grundlagarna kräver således ytterligare överväganden.

3. Registrering av barnpornografi

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Åke Sundqvist (m) och Kia Andreasson (mp) anför:

Enligt vår mening fyller det personregister som regeringen gett Rikspolisstyrelsen i uppdrag att inrätta inte fullt ut de behov som finns. I första hand saknas ett arkiv för bevarande av barnpornografiska skildringar som kan användas som referensmaterial av såväl svenska som utländska myndigheter vid utredning av nya brott. I sammanhanget bör noteras att även Barnpornografiutredningen såg ett sådant behov.

Regeringen bör få i uppdrag att se till att ett sådant arkiv inrättas.

Vi anser att riksdagen med bifall till motionerna K18 yrkande 5 och K22 yrkande 5 som sin mening bör ge regeringen till känna vad vi nu anför.

4. Resurser till rättsväsendet för bekämpning av barnpornografi

Gun Hellsvik, Anders G Högmark och Åke Sundqvist (alla m) anför:

För att kunna skydda barn mot brott krävs förutsättningar för effektiv brottsbekämpning av såväl barnpornografibrott som sexuella övergrepp och andra brott mot barn. En effektiv brottsbekämpning förutsätter dock att polisen har tillräckliga personella och tekniska resurser för att kunna prioritera brottsligheten när så krävs. Regeringens besparingar på polisen har drabbat i princip all polisiär verksamhet negativt. Hade vårt förslag till budget för år 1998 avseende polisen genomförts hade polisens möjligheter att ingripa mot barnpornografibrott liksom mot all annan brottslighet ökat. Nu gäller det emellertid att prioritera användningen av de nu begränsade resurser som riksdagens beslut innebär.

Regeringen bör således se till att polisen avsätter tillräckliga medel för att bekämpa denna typ av brottslighet. Vi anser att riksdagen med bifall till motion K18 yrkande 3 som sin mening bör ge regeringen till känna vad vi nu anför.

Kriminalisering av innehav m.m.

Rolf Åbjörnsson (kd) anför:

Kristdemokraterna har under lång tid verkat för kriminalisering av innehav av barnpornografi. Eftersom den dåvarande regeringen inte lade fram någon proposition i ärendet år 1994, och då en kvalificerad majoritet i konstitutionsutskottet inte erhöles för en innehavskriminalisering redan från år 1995, träffades en överenskommelse mellan Kristdemokraterna och Socialdemokraterna om det vilande grundlagsförslag som nu finns och som stötts av en bred majoritet i riksdagen.

Barnpornografiutredningen har därefter arbetat med lagstiftningsfrågorna. Majoriteten lade fram ett förslag som har avvisats från många håll. Kristdemokraternas representant i utredningen reserverade sig emellertid för en i jämförelse med utredningens förslag mer heltäckande lösning. Kristdemokraterna godtar därmed justitieutskottets yttrande såvitt avser frågan om innehavskriminalisering.

Motionerna

1997/98:K18 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om effektiv brottsbekämpning och tillräckliga resurser till polisen och övriga rättsväsendet i kampen mot barnpornografi,

5. att riksdagen beslutar införa ett generellt arkiv för registrering och bevarande av konfiskerat material i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sambandet mellan barnpornografibrott och olaga våldsskildring,

7. att riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 16 kap. 10 a § sista stycket brottsbalken angående undantagsregeln i enlighet med vad som anförts i motionen,

1997/98:K19 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

4. att riksdagen med avslag på regeringens förslag beslutar att 16 kap. 10 a § brottsbalken skall ha följande lydelse: Den som 1. skildrar barn i pornografisk bild, 2. sprider, överlåter, upplåter, förevisar eller på annat sätt gör en sådan bild av barn tillgänglig för någon annan, 3. förvärvar eller bjuder ut en sådan bild av barn, 4. förmedlar kontakter mellan köpare och säljare av sådana bilder av barn eller vidtar någon annan liknande åtgärd som syftar till att främja handel med sådana bilder, eller 5. innehar en sådan bild av barn av verklighetstrogen karaktär döms för barnpornografibrott till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Förbuden mot skildring gäller inte den som, tecknar, målar eller på något annat liknande sätt framställer en sådan bild som avses i första stycket, om bilden inte är avsedd att spridas, överlåtas, upplåtas, förevisas eller på annat sätt göras tillgänglig för andra och om bilden inte är av verklighetstrogen karaktär. Den som i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte av oaksamhet sprider en sådan bild som avses i första stycket, döms som sägs där. Är ett brott som avses i första stycket att anse som grovt skall dömas för grovt barnpornografibrott till fängelse lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har begåtts yrkesmässigt eller i vinstsyfte, utgjort ett led i brottslig verksamhet som utövats systematiskt eller i större omfattning, avsett en särskilt stor mängd bilder eller avsett bilder där barn utsätts för särskilt hänsynslös behandling. Om en gärning som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna är försvarlig skall den inte medföra ansvar. Med barn avses en person vars pubertetsutveckling inte är fullbordad eller som, när det framgår av bilden och omständigheterna kring den, är under 18 år.

1997/98:K20 av Johan Lönnroth m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen beslutar anta regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken med den ändrade lydelse i 16 kap. 10 a § som anförts i motionen.

1997/98:K21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar om en sådan ändring i enlighet med vad i motionen anförts av det s.k. försvarlighetsrekvisitet i den av regeringen föreslagna lydelsen av 16 kap. 10 a § brottsbalken.

Fel! Autotextposten är inte definierad.

Bilaga

1997/98:K22 av Bo Könberg m.fl. (fp) vari yrkas

4. att riksdagen avslår regeringens förslag till ändring i 16 kap. 10 a § sista stycket BrB angående undantagsregeln,

5. att riksdagen beslutar förorda en särskild utredning om inrättande i Sverige av en internationell databank om barnpornografi.

1997/98:K23 av Bo Könberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar om en sådan ändring av jävsregeln i 4 kap. 13 § rättegångsbalken att det klart framgår att jäv av politisk natur faller under lagen,

2. att riksdagen beslutar upphäva förbudet i 54 kap. 8 § rättegångsbalken att överklaga hovrättens beslut angående jäv mot domare i tingsrätt,

1997/98:K302 av Sivert Carlsson och Agne Hansson (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en snar, effektiv, klar och heltäckande lagstiftning, som kriminaliserar även innehav av barnpornografi, i enlighet med vad som anförts i motionen.

1997/98:K341 av Ulla Hoffmann (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett förslag om att all befattning med bilder eller filmer som framställs genom sexualbrott mot barn kriminaliseras och faller utanför grundlagsområdet.

1997/98:So674 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om olika åtgärder för att motarbeta barnpornografin.

1997/98:So801 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kriminalisering av barnpornografi.

Innehållsförteckning

Fel! Autotextposten är inte definierad.

Till konstitutionsutskottet	1
Inledning	1
Utskottet.....	1
Yttrandets omfattning.....	1
Barnpornografibrottet.....	1
Bakgrund	1
Utvidgning av det straffbelagda området – kriminalisering av innehav m.m.	2
Undantag från det annars straffbara området.....	3
Övriga lagstiftningsfrågor rörande barnpornografibrottet	4
Sammanfattning.....	5
Sambandet mellan barnpornografibrottet och brottet olaga våldsskildring.....	5
Registrering av barnpornografi	9
Resurser till rättsväsendet för bekämpning av barnpornografi	9
Övriga frågor.....	10
Övriga ändringar i brottsbalken	10
Jury i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål.....	10
Avvikande meningar.....	11
1. Undantag från det annars straffbara området	11
2. Sambandet mellan barnpornografibrott och brottet olaga vålds- skildring	12
3. Registrering av barnpornografi	12
4. Resurser till rättsväsendet för bekämpning av barnpornografi	12
Särskilt yttrande.....	13
Kriminalisering av innehav m.m.	13
Motionerna	14